

מתעסק

שלום לכולם,
התחילו ללמוד דין 'מתעסק' כבר
עתה. אולם, השיעור הקרוב
יעסוק בע"ה בחיישנים.
לימוד פורה,
יוסף צבי רימון

א. ב"ק כו: "אמר רבה היתה אבן מונחת", עד "ואמר רבה זרק כלי".

תוס' ד"ה נתכוין

ב. כריתות יט. משנה "א"ר יהודה אפילו נתכוון ללקוט תאנים...". גמ' שם "אמר רב נחמן...
לחתיכה דאיסורא".

רש"י יט: ד"ה מתעסק בחלבים, תוס' ד"ה דהא

ג. שבת עב. (שורה אחרונה) "איתמר נתכוין להגביה... ", עד הנקודתיים. רש"י שם.

תוס' שם, ד"ה נתכוין

ד. רמב"ם, הלכות שבת, פ"א ה"ח, שם הלכות ד-ה.

הלכות שגגות, פ"ב ה"ז; כס"מ שם.

ה. שו"ת רע"א, סימן ח'.

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן ח

דמלאכת מחשבת פטור דלא גרע מקסבר שהוא
תלוש ונמצא מחובר.

להרב רבי אברהם נ"י בק"ק מעזריטש.

על שאילתו מי שאינו יודע שזהו מלאכת איסור אם
מחוייבים להפרישו.

ואף דבאמת ג"כ לא נעשית מחשבתו דהא לא רצה
כלל בנפילת האבן, מ"מ הא ל"צ לטעמא דמלאכת
מחשבת, דאפילו בעלמא פטור מטעם מתעסק.

בפרק כיצד הרגל (דף כ"ו ע"ב) אמר רבה היתה
אבן מונחת בחיקו וכו' לענין שבת מלאכת מחשבת
אסרה תורה, וקשיא לי הא בתוס' בשבת פרק כלל
גדול [דף ע"ב] ד"ה נתכוון וכו' ותמצית דבריהם
דבנתכוין לחתוך תלוש היינו שהיה סבור שהוא
תלוש והיה מחובר מקרי נעשה מחשבתו, אלא
דפטור מטעם אחר מקרא דאשר חטא בה פרט
למתעסק, וזהו בכל אסורים דאם סבר בהמה זו
חולין והיתה קדשים ושחטה בחוץ דפטור, ואם
נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר בכה"ג
בעלמא חייב, דאם נתכוין לשחוט בהמת קדשים זו
בחוץ ושחט בהמת קדשים אחר בחוץ חייב, אבל
בשבת פטור דלא נעשה מחשבתו שלא רצה לחתוך
זה ע"ש, א"כ הכא דהיה האבן בחיקו ולא ידע מזה
דחשב דאינו עושה כלל מלאכה, בלא טעמא

ועיין מהרש"א סנהדרין (דף ס"ב ע"ב) דלר"י לא
דרשינן בה פרט למתעסק לקסבר שהוא היתר והיה
איסור כיון דהשגגה בחתיכה זו חייב, וכן בשבת
דבכה"ג דעסק בחתיכה זו דהוי מלאכת מחשבת
דנעשית מחשבתו.

אבל זהו תמוה דא"כ אביי ורבא דפליגי בנתכוון
לחתוך תלוש וחתך מחובר, וכי אזלא הכל שלא
אליבא דהלכתא, ועיי' ברש"י כריתות פרק ספק
אכל (דף י"ט ע"א) במתני' דמשמע דר"י דדריש
תרת דבה קאי על החטא ועל הידיעה, ועיין.

שיש כלאים ואחר רואהו צריך להגיד לו אפילו בשוק לפושטו, ואמאי הא כיון דא"י שבבגדו כלאים, הוי מתעסק וליכא איסור דאורייתא ומותר משום כבוד הבריות, אלא ע"כ דמתעסק הוי ג"כ איסור דאורייתא, אלא דלא חייבה תורה קרבן עליו.

אמנם יש לדחות, דכלאים דהאיסור הנאת חימום הוי כמו חלבים ועריות דמתעסק חייב, אך מ"מ העיקר נ"ל כמ"ש.

ובזה מובן לי דברי תוס' פ"ק דשבת (דף י"א ד"ה שמא ישכח ויצא) אליבא דרבא וכו' מבואר מדבריהם דלאביי דגזר גזירה לגזירה היה ניחא דמתעסק הוא עכ"פ דרבנן, ובפשוטו תמוה איך שייך דיאסרו חז"ל מתעסק הא לא ידע שעושה כן ולאיוה ענין יאסרו חכמים לעשות כן, הא כיון דלא ידע כלל שעושה מלאכה זו דחשב שהוא תלוש לא ידע כלל שיש עליו איסור דרבנן.

ולפי הנ"ל דמתעסק הוי ככל מילי עבירה אלא דמקרי שגגת עבירה, ובכה"ג גזו"כ = גזירת הכתוב = לפטרו מחטאת אבל עבירה יש כאן אלא דמ"מ בשבת כיון דלא ידע מהמחט לא מקרי מלאכת שבת, נומה"ט נקטו בדבריהם מלאכת שבת ולא נקטו מתעסק, דמצד מתעסק היה מלאכה דאורייתא, רק מטעם מלאכת מחשבת הוא דרבנן וכוה שפיר כתבו דלאביי היה ניחא דאסור מדרבנן, היינו דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן לענין מלאכה שא"צ לגופה וכדומה, וא"כ גם זו דלא ידע מהמחט מצד מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן, וממילא אף דהוא מתעסק הוי שגגת מלאכה דרבנן, ודוק.

נפקא מינה עוד לדינא במה דקיי"ל דמצווה על שביתת עבדו, דאם רואה עבדו שרוצה לקצור תבואה ממחובר והעבד אמר שרוצה לקצור זה התלוש והרב ידע שהוא מחובר דאם מתעסק לא הוי מלאכה כלל לא שייך כזה שביתת עבדו דהא העבד אינו עושה מלאכה כיון דחושב שהוא תלוש

ונ"ל דבר חדש דמה דממעטינן מאשר חטא בה פרט למתעסק, לא דמתעסק לא נעשית העבירה כלל אלא דמקרי עבירה בשוגג, ואך בשוגג כהאי ממעטינן מאשר חטא בה דפטור מקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור, אבל מה דממעטינן מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה היכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשה העבירה כלל.

א"כ י"ל דמש"ה נקיט בסוגיין מטעם מלאכת מחשבת היינו די"ל מה דאמרינן לענין נזקין חייב לענין שבת פטור, היינו לומר דאם הנפילה מחיקו היה בשבת חייב לשלם הנזק ופטור משום שבת, דלא אמרינן ביה קלב"מ = קם ליה בדרבא מיניה = כדין חייבי מיתות שוגגין כיון דלא היתה מלאכת שבת, לא נעשה כלל מלאכת שבת, אלא דאלו אתרו ביה והיה יודע שהאבן בחיקו אז היתה נקראת מלאכה ואם ה"י מודיעים אותו מהאבן בחיקו ולא אתרו בו אז היו בכלל חייבי מיתות שוגגין אבל עתה כיון דלא ידע מהאבן שבחיקו, לא נעשה המלאכה ולא מקרי ח"מ = חייבי מיתות = שוגגין, אבל בלאו טעמא דבעי מלאכת מחשבת אלא מטעם דמתעסק דפטור גם בשאר אסורים, היינו גם מחטאת, אבל מ"מ מקרי מלאכה, והוי שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת והיה פטור מלשלם הנזק, דהוי חייבי מיתות שוגגין ודוק.

וראיתי לירידי בעל חוות דעת בספרו מקור חיים (בסי' ת"ל) הקשה בלא ידע שחמץ בביתו אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, הא הוא מתעסק דלא ידע כלל דחמץ בביתו, ונרחק לחלק בין עבירה שיש בה מעשה לאין בה מעשה.

ולענ"ד עיקר דמתעסק מקרי ג"כ עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו.

וחשבתי להביא ראיה ממה דאמרינן ברכות, (דף יט) המוצא כלאים בבגדו פושטו אפילו בשוק ופסקינן (וכ"ה בש"ע) דאם הוא א"י = אינו יודע =

ואין רבו עובר משום שביתת עבדו, אבל אם מתעסק הוי שגגת עבירה כיון דהרב ידע שהוא מחובר יש בו משום שביתת עבדו דהא מלאכת מחשבת מקרי כיון דנעשה מחשבתו של עבד לקוצרו אלא דפטור משום מתעסק כמ"ש התוס' שבת (דף ע"ב) שהבאנו בתחלת דברינו וכיון דמתעסק הוי שגגת עבירה יש בזה משום שביתת עבדו. ידידו עקיבא גינז מא"ש.

בשולי המכתב ובההיא ענינא אמרתי בישוב קושית התוס' שבועות פרק ידיעות הטומאה (דף י"ט) ד"ה הרי העלם קדש, והיינו דלכאורה קשה בהעלם מקדש דהיינו דסבר שהוא בית דעלמא אמאי חייב, הא הוי מתעסק כמו סבר שהבהמה חולין ושחטה בחוץ וצ"ל דוקא לענין חטאת קבועה מיעטה הכתוב דאשר חטא בה פרט למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא, ובפרט למ"ש דמתעסק מקרי שגגת עבירה אלא דלא חייביה רחמנא חטאת וא"כ י"ל דעולה ויורד חייב, א"כ מיושב קושית התוס' דשפיר אמרינן העלם מקדש פטור לגמרי דהקרא דעולה ויורד מיירי בהעלם טומאה ומצד חיוב חטאת ממילא פטור משום מתעסק, ומדוקדק היטב לישנא דמתני' דברישא דאכל קודש לא קתני עלה רא"א וכו' ואינו חייב על העלם קודש כדקתני בסיפא גבי מקדש והיינו דבעי לומר דאינו חייב כלל, ובאכל קודש אדרבא לר"א דס"ל דקרא רק בהעלם טומאה, ממילא בהעלם קודש חייב חטאת דלא פטור מדין מתעסק, דהא בחלבים ועריות חייב מטעם דנהנה, לזה קתני רק בהעלם מקדש, דליכא חטאת קבועה, משום דהוי מתעסק, ודוק. עקיבא